

Nr 8

Utlåtande i anledning av motioner om översyn av lagstiftningen beträffande köp av skog på rot.

Tredje lagutskottet har behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 32 i första kammaren av herr *Jonasson* och nr 61¹ i andra kammaren av herrar *Wahrendorff* och *Larsson* i Hedenäset.

I motionerna, som är likalydande, hemställes, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en skyndsam översyn av lagstiftningen beträffande avtal om köp av skog på rot i enlighet med vad i motionen anförts».

Gällande rätt

I 1 kap. 7 § *lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom* stadgas, att vad tidigare i samma kapitel eller eljest i lag finnes i allmänhet föreskrivet angående nyttjanderätt till fast egendom jämväl skall tillämpas i fråga om rättighet, som fastighets ägare åt annan upplåter att å fastigheten avverka skog eller att där taga torv, ler, grus, sten eller annat, som icke är att hänföra till fastighetens vanliga avkastning, eller att jaga eller att fiska. De bestämmelser i nyttjanderättslagen som således skall äga tillämpning på de uppräknade särskilda rättigheterna innefattar regler om maximitid för kontrahenternas bundenhet (1 §), om inskrivning till säkerhet för nyttjanderätts bestånd (2 §) samt om rättsverkningar vid frivillig överlåtelse, exekutiv försäljning eller återköp enligt lagen om återköpsrätt till fast egendom av den fastighet, vartill nyttjanderätt upplåtits (3 och 4 §§), vid upplåtelse av nyttjanderätt åt flera (5 §) och vid nyttjanderätts bortfall på grund av klander eller återköpsrätt, som förbehållits tidigare än nyttjanderätten upplåts (6 §).

De i 1 § stadgade maximitiderna skall emellertid enligt särskild inskränkande bestämmelse i 7 § ej gälla, där upplåtelsen avser allenast eller huvudsakligen rätt att annorledes än till husbehov avverka skog, för vilket fall föreskrives en längsta tid för rättighetens bestånd av fem år.

För upplåtelse, som sker från kronan, gäller enligt 8 § ej de maximitider som angivits i 1 och 7 §§.

Då bestämmelser rörande de obligationsrättsliga verkningarna av avtal om skogsavverkningsrätt så gott som helt saknas i lag, måste gällande rätt på området utrönas med ledning av doktrin och praxis. Stort intresse har i rättslitteraturen ägnats frågan, huruvida avtal om rätt till skogsavverkning är att anse som legoavtal om fast egendom eller som köp av lös egendom.

¹ Motionen i dess helhet tryckt bland första kammarens motioner.

Den senare uppfattningen hävdas i Alméns kommentar till köplagen (Almén: Om köp och byte av lös egendom, 4:e uppl., s. 16 ff) såvitt avser »avtal, varigenom en jordägare säljer växande skog att avverkas under loppet av en kortare tidrymd (t. ex. ett år), som redan vid avtalets ingående eller kort därefter börjar att löpa». Denna åsikt kan emellertid ej sägas ha vunnit anslutning i doktrinen i övrigt, ehuru viss tveksamhet i frågan uttryckts, och torde ej heller ha vunnit påtagligt stöd i praxis (se Lejman: Om begreppet nyttjanderätt till fast egendom, s. 87 ff). En i förstnämnda arbete framförd uppfattning, att i brist på obligationsrättsliga regler på området en analog användning av lagen om köp av lös egendom i allt fall måste anses ligga närmare till hands än motsvarande tillämpning av nyttjanderättslagens regler om arrende, åtminstone i fråga om »rätt till avverkning under så kort tidrymd att den för nyttjanderättsupplåtelser karakteristiska skyldigheten för upplåtaren att fortfarande tillhandahålla nyttjanderättshavaren objektet för hans rättighet krymper samman till ett intet», synes vinna anslutning av Undén (Undén: Svensk sakrätt, II: 2, 1958, s. 199). Ej heller för denna uppfattning tycks man emellertid kunna utläsa något otvetydigt stöd av praxis. Efter genomgång av ett stort antal rättsfall i ämnet anför Lejman härom (a. a. s. 137).

Vad de obligatoriska rättsverkningarna av ifrågavarande avtal beträffar, har det visat sig, att de regler, som här tillämpas, i allmänhet icke äro mera besläktade med köpregler än med regler för speciella slag av nyttjanderätter, exempelvis arrenderätter.

Ofta är det helt enkelt allmänna rättsgrundsatser, som komma till beaktande. Exempel saknas icke på att högsta instansen, då de lägre instanserna uttryckligen motiverat en rättsföljd med en köplagsregel, ändrat motiveringen till mera allmänna ordalag. Någon åtskillnad mellan rättigheter till vissa bestämda objekt, exempelvis utstämplade träd, och övriga rättigheter kan icke förmärkas. Icke heller synas kortvariga rättigheter behandlas enligt särskilda regler.

Motionerna

I motionerna framhålls, att utvecklingen på skogsbrukets område under senare år gått mycket snabbt, att möjligheterna att rationellt planera avverkning och uttransport av virket väsentligt förbättrats samt att samtidigt kraven på skogsvården stigit. Motionärerna finner den i 1 kap. 7 § nyttjanderättslagen angivna »femåriga nyttjanderätten» ur dessa synpunkter »föråldrad och stridande mot kraven på en rationell skogsvård». Därest avverkningsperioden uppskjutes så lång tid som fem år uppstår, säger motionärerna, produktionsförluster i form av försämrad tillväxt eller dröjsmål med ersättande av skogsbeståndet med en ny skogsgeneration. I motionerna föreslås, att maximitiden bestämmas till tre år i Dalarna och Norrland samt två år i övriga delar av landet, och anmärkes, att domänverket sedan länge kunnat begränsa tiden för avverkningsrätter till i regel två år, medan de enskilda

skogsägarna ej kunnat hävda sina intressen med samma auktoritet. Motionärerna förmenar, att även om nuvarande bestämmelser ej utesluter avtal om kortare avverkningstider en ändring i föreslagen riktning skulle kunna antas väsentligt förbättra möjligheterna till en mera rationell skogsvård, särskilt i de områden, där »marknadssituationen är sådan att den leder till ett maximalt utnyttjande av lagrummet ifråga».

Slutligen anför motionärerna följande.

Likaså torde ur vissa andra synpunkter en översyn av hithörande lagstiftning vara önskvärd. Såsom i Tredje lagutskottets utlåtande nr 3 vid 1961 års riksdag anföres, står skogsavverkningsrätten — sådan den numera allmänt upplåtes — nära institutet köp av lös egendom, inom vilket leveranstid fritt kan avtalas. Med samma motiveringar som ovan kan med skäl hävdas att en närmare precisering av ifrågavarande lagrum måste åstadkommas. Därvid bör även övervägas huruvida man inom lagstiftningens ram bör inta generella bestämmelser om särskilt avtal beträffande ersättningsfrågor i de fall rotpost av olika skäl inte avverkas inom avtalad tid.

Frågans tidigare behandling

Riksdagen har tidigare behandlat den i motionerna särskilt berörda frågan om sänkning av maximitiden för upplåtelse av skogsavverkningsrätt, senast föregående år och dessförinnan år 1954. Vid båda dessa tillfällen hemställde tredje lagutskottet i utlåtanden (nr 25/1954 och nr 3/1961) över de motioner, som väckts i frågan, att desamma ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, och bifölls denna hemställan av riksdagen. I det år 1961 angivna utlåtandet anförde utskottet.

Nackdelar främst ur skogsvårdssynpunkt kan, som motionärerna framhåller, otvivelaktigt följa med utnyttjande av en femårig avtalstid. Som framgår av vissa i utskottets utlåtande nr 25/1954 redovisade yttranden och som utskottet i nämnda utlåtande uttalat torde det emellertid särskilt för södra Sveriges vidkommande men även i Norrland numera höra till undantagen, att rotposter får stå oavverkade längre tid än tre år efter försäljning. Den utveckling mot allt kortare tider för avverkning och drivning utskottet i sitt tidigare utlåtande ansett sig kunna konstatera synes alltjämt fortskrida. De påtalade nackdelarna torde därför i mycket liten utsträckning göra sig gällande.

Ehuru av det ovan sagda kan synas som om ett förkortande av maximitiden i enlighet med motionärernas hemställan i stort sett skulle sakna praktisk betydelse, vill utskottet för sin del icke förorda en sådan lagändring. Som närmare utvecklats i det tidigare utlåtandet torde nämligen i särskilda fall en längre tid för utdrivning av försäld virkespost vara motiverad. Möjligheten att i sådana fall bestämma avverkningstiden upp till fem år bör icke avskäras. Mot missbruk av en sådan möjlighet talar i hög grad, att skogsägarna numera i ökad utsträckning kan hävda sina intressen genom organisationer.

Det kan här anmärkas, att i lagberedningens år 1960 framlagda förslag

till ny jordabalk m. m. upptagits en bestämmelse (11 kap. 3 § andra stycket i förslaget), vilken överensstämmer med nu gällande rätt i förevarande avseende.

Frågan huruvida en närmare reglering av upplåtelser om rätt till skogsavverkning bör ske har jämväl behandlats av lagberedningen i dess förslag till jordabalk. Beredningen har därvid anfört (SOU 1960: 25, s. 281).

Andra under NJL fallande nyttjanderätter än arrende, hyra, tomträtt och vattenfallsrätt regleras endast av bestämmelserna i 1 kap. NJL och av ev. tillämpliga specialbestämmelser. Till denna grupp höra benefika upplåtelser av jord för jordbruk eller annat ändamål samt av hus eller del av hus för nyttjande, så ock upplåtelser, såväl benefika som onerösa, av rättigheter som avses i 1 kap. 7 § första stycket NJL — — —, närmare bestämt skogsavverkningsrätt, rätt att ta torv, ler, grus, sten eller annat, som icke är att hänföra till fastighetens vanliga avkastning, samt jakt- och fiskerätt. Den frågan kan naturligtvis uppställas, huruvida anledning förefinnes att utöver vad som redan skett nu närmare reglera dessa slag av upplåtelser. Vad särskilt angår upplåtelser av skogsavverkningsrätt, vilka ur ekonomisk synpunkt torde vara de mest betydelsefulla, kan väl göras gällande att en dylik reglering vore påkallad. I litteraturen har framförts den åsikten att i varje fall kortvariga avverkningsrätter vad angår avtalsförhållandet mellan kontrahenterna väsentligen vore att likställa med köp av lös egendom. Även om KöpLs bestämmelser icke omedelbart äro att tillämpa på dylika upplåtelser, torde dessa bestämmelser dock vara i hög grad vägledande och i viss mån förminska behovet av en specialreglering på detta område. Skulle en sådan anses påkallad, synes den dock böra äga rum utanför jordabalken. Motsvarande synpunkter kunna anläggas även på sådana rättigheter som rätt till ler-, grus- eller stentäkt samt sådana köp av växande gröda där det ankommer på köparen att ombesörja grödans avbärgande.

Utskottet

Sin begäran om översyn av lagstiftningen på ifrågavarande område har motionärerna i första hand motiverat med att behov skulle föreligga av en förkortning av maximitiden för upplåtelse av skogsavverkningsrätt. Riksdagen har föregående år lämnat utan åtgärd motioner med hemställan om lagändring i samma syfte och år 1954 avvisat en motionsvis framförd begäran om utredning i frågan. I de utlåtanden, som låg till grund för riksdagens ställningstagande vid dessa tillfällen, fann tredje lagutskottet väl, liksom motionärerna, önskvärt att avverkning kommer till stånd så snart som möjligt efter det rätt därtill upplåtits. Utskottet konstaterade emellertid att längre upplåtelsetider än tre år numera torde höra till undantagen och att därför de nackdelar, som följer med ett utnyttjande av femårstiden, i mycket liten utsträckning gör sig gällande. Vidare ansåg utskottet möjligheten att bestämma avverkningstiden upp till fem år ej böra avskäras, när fall kan förekomma, då en så lång tid är befogad.

Utskottet finner ej nu skäl frågå sin sålunda uttalade uppfattning och

hänvisar till de synpunkter som närmare utvecklats i förut nämnda utlåtanden. Yrkandet om utredning torde för övrigt böra avvisas redan därför att frågan aktualiserats genom lagberedningens år 1960 framlagda förslag till jordabalk och torde komma att övervägas i anledning härav. I förslaget har, som anmärkts i den tidigare redogörelsen, den nu föreskrivna längsta tiden för ifrågavarande upplåtelser bibehållits.

Vad i motionerna ytterligare andragits till stöd för den begärda översynen torde vara att uppfatta så, att motionärerna dels anser det böra klargöras i lag i vad mån upplåtelse av skogsavverkningsrätt är att anse som köp av lös egendom, dels finner behov föreligga av regler om ersättning i fall, då rotpost ej avverkas inom avtalad tid.

Givetvis bör man av ett rättssystem kunna kräva att de rättsliga verkningarna av eventuella konflikter i ett avtalsförhållande skall kunna förutses med någorlunda säkerhet. Av utskottets redogörelse för gällande rätt i ärendet torde framgå att i doktrinen råder delade meningar om vilka regler som — i brist på lagstiftning — obligationsrättsligt är att tillämpa i de kontraktsförhållanden, varom nu är fråga. Hitillsvarande praxis på området synes ej heller ge någon allmängiltig och klar vägledning i detta hänseende. Svårigheter måste uppenbarligen möta för enskilda avtalsslutande parter att bedöma, huru exempelvis ersättningsfrågan bör lösas, då avverkning ej skett inom avtalstiden.

Det kan således ifrågasättas, huruvida ej en närmare reglering rörande upplåtelser av skogsavverkningsrätt är påkallad. En eventuell ny lagstiftning synes ej lämpligen kunna begränsas på sätt motionärerna angivit utan torde böra avse institutet i dess helhet och möjligen även vissa närliggande rättsområden. Lagberedningen har i förslaget till jordabalk jämväl upptagit frågan om behovet av en specialreglering i ämnet. Dess uttalande i denna del har återgivits i den tidigare redogörelsen. Så länge förslaget överväges, är det en öppen fråga, vilka regler angående ifrågavarande rättigheter en ny jordabalk kan komma att innehålla. I avvaktan på slutbehandling av lagberedningens förslag bör enligt utskottets mening särskild utredning ej företagas i frågan om den lagliga regleringen av avverkningsrätterna. Utskottet kan alltså ej heller av de skäl som upptagits sist i motionerna för närvarande tillstyrka motionärernas yrkande.

Med stöd av det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I: 32 och II: 61, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 20 februari 1962

På tredje lagutskottets vägnar:

HANS LEVIN

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Lindahl, Kristiansson, Ebbe Ohlsson, Knut Johansson, Ernst Olsson, Nils Hansson*, Paul Jansson och Gunnar Pettersson*;

från andra kammaren: herrar Levin, Johansson i Torp, Nyberg, fru Torbrink, herrar Jansson i Benestad, Johansson i Öckerö, Svenning och Turesson.

Reservation

av herrar *Olsson, Ernst*, och *Jansson* i Benestad, vilka ansett att utskottets utlåtande under rubriken »Utskottet» bort ha följande lydelse:

Sin begäran — — — (lika med utskottet s. 4 rad 29—37) — — — därtill upplåtits.

Det i motionen berörda spørsmålet om en förkortning av maximitiden för upplåtelse av skogsavverkningsrätt har aktualiserats även genom lagberedningens år 1960 framlagda förslag till jordabalk och torde komma att övervägas i anledning härav. I förslaget har den nu föreskrivna längsta tiden för ifrågavarande upplåtelser bibehållits. Utskottet, som i likhet med motionärerna anser en kortare maximitid angelägen, finner sig därför böra förorda att spørsmålet vid den fortsatta beredningen av ärendet ägnas särskild uppmärksamhet i syfte att uppnå en avkortning av maximitiden.

Vad i motionerna — — — (lika med utskottet s. 5 rad 7—30) — — — att innehålla. Utskottet kan därför ej förorda att en särskild utredning nu företages i frågan om en fullständig laglig reglering av avverkningsrätterna men förutsätter att även denna fråga särskilt uppmärksammas vid den fortsatta behandlingen av lagberedningens förslag.

Med stöd av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 32 och II: 61, i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening måtte giva till känna vad utskottet i sitt utlåtande anført.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.